

Bulgaristan Basınında Türklerin Ehemmiyetli Bir Temsilcisi: Koca Balkan Gazetesi

Ergün Hasanoglu*

Giriş

Fransesco Caporotti'ye göre azınlık: *“Bir devletin nüfusunun geri kalanına göre sayısal olarak az olan, egemen konumda bulunmayan,-o devletin vatandaşı olan-üyeleri nüfusun geri kalanından farklı etnik, dinsel ya da dilsel özelliklere sahip olan ve kültürlerini, geleneklerini, dinlerini ya da dillerini korumaya yönelik üstü örtülü de olsa dayanışma duygusunu gösteren bir grup.”*¹

Bulgaristan Türkleri açısından dönüm noktalarından biri 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi'dir. Savaş sonrası gerçekleştirilen 13 Temmuz 1878 tarihli Berlin Antlaşması Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarındaki çözümlerini siyasî bir zemine oturtmakla kalmamış aynı zamanda elden çıkan topraklarda yaşayan Türklerin de toplumda azınlık olarak ifade edilmelerine sebebiyet vermiştir. Bulgaristan'da yaşamlarını idame ettiren ve sosyal, kültürel ve dinî yapılarını muhafaza etmeye gayret eden Türkler de bu durumun en önemli örneklerinden birini teşkil etmektedir.

Osmanlı-Rus Harbi sonrası Bulgaristan Türklerinin azınlık statüsü meşruiyet kazanmıştır. İmzalanan antlaşmalar ile başta Türkler olmak üzere Bulgaristan'daki azınlıkların hakları korunmaya çalışılmıştır. Ancak antlaşmalarda yer alan maddeler ile bu maddelerin azınlıklar üzerine uygulanması hususunda farklılıkların olup olmadığı ayrıca tartışma konusudur.

Yakın ve bir o kadar da uzak en farklı komşu olarak zikredilebilecek olan Bulgaristan², 93 Harbi sonrası otonom bir yapıya sahip olmuştur. Bu özerk yapı 1908 yılında Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesiyle değişmiştir. Ancak şunu

* Doktora Öğrencisi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balkan Çalışmaları Anabilim Dalı, Edirne/TÜRKİYE, ergunhasanoglu39@gmail.com ORCID: 0000-0002-0583-734X

1 Çağatay Okutan, “Teori ve Uluslararası Metinlerde Azınlık Tanımı”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C 59, S. 2, Ankara 2004, s. 62.

2 Kendi kitabının başlığını kullanmama izin veren değerli hocam Dr. Öğrt. Üyesi Mümin İsov'a teşekkürlerimi sunarım.

da belirtmek gerekir ki, 1878-1908 yılları arası Bulgaristan'ın özerklik dönemi olarak dile getirilse de, iç ve dış siyasette Bulgarların uygulamış oldukları faaliyetler bağımsız bir devlet izlenimi vermektedir.³ Özerk Bulgaristan dönemi ile başlayan Bulgaristan'daki Türklerin meşru azınlık süreçleri, iki devlet arasındaki ilişkilerin merkezinde yer almaktadır. Bulgaristan ile Osmanlı Devleti/Türkiye Cumhuriyeti arasındaki ilişkilerin iyi veya kötü olması Bulgaristan'da yaşayan Türklere bir şekilde yansımaktadır. Bu durumu kısmen de olsa Stambolisyki yönetimindeki Çifti Partisi Hükümeti döneminde görmek mümkündür.⁴

Bulgaristan'da 93 Harbi sonrası gerçekleştirilen muhtelif antlaşmalarla ülkede yaşayan Türk azınlığın hakları antlaşma metinlerinde yer almıştır. 13 Temmuz 1878 tarihli Berlin Antlaşması, 19 Nisan 1909 tarihli antlaşma, Balkan Savaşları sonrası Bulgaristan ile Osmanlı Devleti arasında gerçekleştirilen 29 Eylül 1913 tarihli İstanbul Antlaşması, Birinci Cihan Harbi'nin ardından Bulgaristan'ın imzaladığı 27 Kasım 1919 tarihli Neuilly Antlaşması, 18 Ekim 1925 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgaristan Hükümeti arasından gerçekleştirilen Dostluk Antlaşması bunlardan bazılarıdır. Bu antlaşmalarda Türklerin dinî, sosyal, siyasi, kültürel, eğitim ve öğretim gibi birçok hakları yer almıştır.⁵ Ancak bunların ne kadarının söylemden eyleme dönüştürüldüğü daha evvel de belirtildiği gibi tartışılabilir. Fakat Bulgaristan'da Türkler vasıtasıyla çıkarılan süreli yayınlar üzerinde bu tartışmalar kısmen de olsa yapılamaz.

- 3 R. J. Crampton, *A Concise History of Bulgaria*, Cambridge University Press, Cambridge 2005, s. 93-131; Frederick B. Chary, *The History of Bulgaria*, Greenwood Publishing Group, California 2011, s. 38-45; Nikolay Todorov, *Bulgaristan Tarihi*, Öncü Kitabevi, İstanbul 1979, s. 82-92; Nuray Ekici, "Bulgar Devleti'nin Gelişmesi (1878-1908)", *Balkanlar El Kitabı*, der. Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdag, C 1, Karam&Vadi, Çorum/Ankara 2006, s. 531-540.
- 4 Stefan Velikov, *Kemalist İhtilâl ve Bulgaristan*, Kitap Yayınları, İstanbul 1969, s. 85-152; Esra Sarıkoyuncu Değerli, *Mustafa Kemal Atatürk'ün Sofya Atışeliğinin Türk-Bulgar İlişkilerine Yansımaları (1913-1938)*, Genelkurmay ATASE ve Denetleme Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 52-53; Hüseyin Memişoğlu, *Bulgaristan'da Türk Kültürü*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1995, s. 112-121.
- 5 Bilal Şimşir, *Bulgaristan Türkleri*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 2012, s. 480-491; Birgül Demirtaş Coşkun, *Bulgaristan'la Yeni Dönem, Soğuk Savaş Sonrası Ankara-Sofya İlişkileri*, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara 2001, s. 21-22; Ömer E. Lütem, *Türk-Bulgar İlişkileri 1983-1989*, C 1, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara 2000, s. 57-68; Yüksel İnan, "Bulgaristan'daki Türkler ve Uluslararası Hukuk Açısından Hukuksal Statüleri", *İnsan Hakları Yılığ*, S. 10-11, 1989, s. 67-76; Kader Özlem, "Bulgaristan Türklerinin Tarihsel Süreç İçerisinde Dönüşümü, AB Üyelik Süreci ve Türk Azınlığa Etkileri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C 1, S. 2, 2008, s. 347; Osman Köse, "Bulgaristan Emareti ve Türkler (1878-1908)", *Turkish Studies/Türkojji Dergisi* 1, S. 2, 2006, s. 245; Veysi Akın, "Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgaristan Arasında Siyasi İlişkilerin Kurulmasında 1925 Dostluk Antlaşması'nın Yeri ve Önemi", *Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, C 1, S. 1, Edirne 2012, s. 48-50.

Bulgaristan’da Türk Süreli Yayıncılığı

Basının toplum üzerindeki tesiri önemlidir. Özellikle dâhil olduğu toplumda azınlık olarak kabul edilen kişilerin yayınladığı gazete ve dergilerin ehemmiyeti daha fazladır. Gazete ve dergiler birincil kaynak görevi görmeseler de objektif veya subjektif olarak içinde buldukları dönemi yansıtır ve gaye edindikleri amaç doğrultusunda hedef kitesini bilgilendirir ve bilinçlendirirler.

Bulgaristan’daki Türk basınının tarihi 1865 yılında çıkarılan Tuna Gazetesi ile başlamaktadır. Osmanlı Devleti’nde Tanzimat Devri’nin bir gerekliliği olarak çıkarılan gazetelerin, Bulgaristan topraklarındaki yansıması Rusçuk’ta çıkarılan Tuna Gazetesi olmuştur. Bu gazete çıkarılan ilk vilayet gazetesi olma özelliğinin yanında Bulgaristan topraklarında Türkler tarafından yayımlanan ilk gazetedir. Yayın hayatına 3 Mart 1865 tarihinde başlayan Tuna Gazetesi, 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi dönemine denk gelen 1877 yılı içinde yayın hayatına son vermiştir.⁶

Bulgaristan’daki Türk basınına belirli dönemlere ayırmak, devirlere göre Türk basının durumunu gözlemlemek açısından yararlı olacaktır. Osmanlı dönemi, özerk Bulgaristan dönemi, krallık/çarlık dönemi ve 1944 sonrası olarak Bulgaristan’daki Türklerin süreli yayın serüvenini dönemlere ayırmak mümkündür. Bu ayrışma içerisinde Osmanlı döneminde çıkarılan gazeteler, devirler arasında en az yayın yapılan dönem olarak dikkat çeker. Bulgaristan’daki Türk basını için emekleme dönemi olarak dile getirilebilecek bu dönemdeki süreli yayın faaliyetleri az olsa da ardından gelen dönemlerde yapılacak olan gazete ve dergi çıkarma faaliyetlerine emsal teşkil edecektir.

Bulgaristan’daki Türk basını için yürüme evresi 1878 ile 1908 yılları arasında kapsayan Bulgaristan’ın özerklik dönemidir. Bu dönem içerisinde Bulgaristan

6 Dönem itibariyle gazetenin yayımlandığı yer olan Rusçuk Osmanlı Devleti toprakları dâhilinde bulunan bir yerdir. Ayrıca metinde kullanılan *Bulgaristan’daki Türk basını* terimi günümüz Bulgaristan sınırları düşünülerek zikredilmiştir. Çünkü dönem olarak yayımlanan bazı süreli yayınlar Osmanlı dönemine denk gelir. İsmail Hakkı Tefik Okday, *Bulgaristan’da Türk Basını*, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara 1980, s. 160-166; M. Türker Acaroğlu, *Bulgaristan’da Türk Gazeteciliği (1865-1985)*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Ankara 1990, s. 49; Ömer Turan, *The Turkish Minority in Bulgaria (1878-1908)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1998, s. 266; Uygur Kocabaşoğlu, “Tuna Vilayet Gazetesi”, *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, S. 2, Ankara 1991, s. 141-143. Hüseyin Memişoğlu, *age.*, s. 148; Osman İbrahimov, “Osmanlı Devleti’nde İlk Basın Yayın Faaliyetleri ve Tuna Gazetesi”, *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 5, Kars 2016, s. 87-89. Ayrıca bkz. Osman İbrahimov, *Tuna Vilayet Gazetesi (1865-1866)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.

topraklarında kırkın üzerinde gazete ve dergi neşredilmiştir. Bu gazetelerin çoğunluğu Türklerin yoğun olarak yaşadıkları Filibe şehrinde çıkarılmıştır. Ayrıca, Sofya, Rusçuk, Varna ve İslimye şehirlerinde de gazete ve dergi yayınlanmıştır.⁷

Bulgaristan'daki Türk basını için koşma dönemi olarak nitelendirilebilecek olan devir Bulgaristan'ın krallık/çarlık dönemidir. Bu dönem dâhilinde Bulgaristan'da seksen dokuz gazete ve dergi yayınlanmıştır. Sofya, Filibe, Kırcaali, Şumnu, Razgrad, Rahova, Eski Cuma, Eğridere, Vidin, Varna, Plevne, Yanbolu, Kızanlık, Rusçuk, Lom ve Osmanpazar'ı gazete ve dergilerin yayınlandığı şehirlerdir.⁸ 1908 ile 1944 yılları arasında kapsayan bu dönem, Osmanlı Devleti'nin yıkılması, Türkiye Cumhuriyeti'nin tesis edilmesi, Balkan Savaşları, Birinci Cihan Harbi gibi dünyayı ve Türkleri ciddi anlamda tahakküm ve tesir altında bırakan olaylara tanıklık etmesi açısından da ayrıca bir ehemmiyetlidir. Gazete ve dergilerin muhteva ettiği haberler incelendiğinde bu olayların süreli yayınlara yansımalarını görmek mümkün olmaktadır. İncelenmesi yapılacak olan Koca Balkan Gazetesi de bu izahatı örneklendirebilecek bir süreli yayındır. Bu açıdan, neşredildiği dönem itibariyle yayınladığı devrin havası gazetenin sütunlarında açıkça görülmektedir.

Son olarak 1944 sonrası dönemde çıkarılan gazete ve dergiler hakkında bilgiler vermek gerekir. Bulgaristan'da 9 Eylül 1944 tarihinde Kızıl Ordu'nun yardım ve çabalarıyla bir darbe gerçekleşmiştir. Meydana getirilen bu sosyalist darbe, Bulgaristan'ın 1946 yılında kabul etmesiyle hükümet rejimini sosyalizm olarak değiştirmiştir. Bu sosyalist Bulgaristan'da Türklerin süreli yayımlar hususundaki faaliyetleri sürmüştür. Bu rejimde çıkarılan ilk gazeteler olan Vatan, Işık (daha sonra adı Yeni Işık olarak değiştirilecek ve uzun yıllar yayın yapacak), Eylülcü Çocuk, Halk Gençliği gibi süreli yayımlar mevcut sistemin Türkler tarafından

7 İsmail Hakkı Tevfik Okday, *age.*, s. 3-4; Hüseyin Memişoğlu, *age.*, s. 149-154; Ömer Turan, *age.*, s. 266-282. Bu dönem içerisinde çıkarılan bazı gazetelerin ayrıntılı incelemeleri için bkz. Ramazan Aydın, *Hilâl Gazetesine Göre Şarkî Rumeli Türkleri (1883-1885)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya 2009; Ömer Kılıç, *Şarkî Rumeli Türklerinin Sesi "Hilâl" Gazetesi (1883-1885)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya 2010; Cihat Tanış, *Şarkî Rumeli Türklerinin Sesi Emniyet Gazetesi (1896-1897)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya 2011; Uğur Yılmaz, *Balkan Gazetesi: 1906*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Tarih Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya 2013; Mustafa Aslan, *Balkan Gazetesi'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2013; Mehmet Bozaslan, *Türk Basın Tarihinde Ahali Gazetesi*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2013.

8 İsmail Hakkı Tevfik Okday, *age.*, s. 4-6; Hüseyin Memişoğlu, *age.*, s. 154-163.

benimsenmesi için yayınlar yapmışlardır. 1944 yılı sonrası çıkarılan gazetelerin ana ve temel özelliği sosyalizm fikrinin gazetelerde yer alması ve bu fikrin Bulgaristan Türkleri tarafından kabul edilmesi için çabalanmasıdır. Bu dönemde çıkarılan gazete ve dergilerin çoğunluğu Sofya merkezli yayınlanmıştır. Haskova, Şumnu, Razgrad, Kıracaali, Mestanlı, Rusçuk bölgelerinde de yayınlar yapılmış ancak bu yayınlar genellikle sınırlı olmuştur.⁹

Koca Balkan Gazetesi

Koca Balkan Gazetesi'nin ilk sayısı 14 Şubat 1925 tarihinde Bulgaristan'ın Filibe şehrinde çıkarılmıştır. 26 sayı olarak neşredilen gazetenin dört sayısı hariç hem Osmanlı Türkçesi hem de Bulgarca yayınlanan haber sütunları bulunur.¹⁰ Bulgarca ve Osmanlı Türkçesi kısımlarında birbirinden farklı haberlere rastlanmaktadır. Gazetenin umumi müdürü Mustafa Sungur'dur. Kemalist bir gazete olarak dile getirilen Koca Balkan, Türkler ve Bulgarlar arasında tesis edilmeye gayret gösterilen dostluğa hizmet eden bir süreli yayın olarak dikkat çeker.¹¹ Gazetenin ilk sayısında çıkarılma gayesi şu şekilde zikredilmiştir.¹² Ayrıca Koca Balkan Gazetesi'nin yayınlanmasından memnuniyet duyan Türk-Bulgar Cemiyeti de gazeteye bir tebrik ve memnuniyet yazısı göndermiştir. (Ek 1)

Bugün muhterem okuyucularımızın gözleri önünde duran Koca Balkan Gazetesi, şerefli hatıralarını Trakya ve Bulgaristan Türkleri tarihinin kıymet bilen mübârek sahifeleri arasına bırakan Ahâlî Gazetesi'nin devamından

9 Hüseyin Memişoğlu, *age.*, s. 164-167; İsmail Hakkı Tefik Okday, *age.*, s. 6.

10 Koca Balkan Gazetesinin sahibi ve başyazarı hüviyetinde bulunan Mehmet Behçet, gazetenin 25nci sayısında gazetede görevlerinden ayrıldığını belirten bir yazı yayınlar ve görevi gazetenin müdürü Mustafa Sungur'a bırakır. *Koca Balkan Gazetesi*, 4 Ekim 1925, nr. 25, s. 1. Mehmet Behçet, 1896 yılında Nevrekep kazasının Satovça köyünde dünyaya gelmiştir. Basın üzerine gerçekleştirdiği faaliyetlere daha 17 yaşında başlamıştır. İstanbul'da neşredilen El-Medaris adlı gazetede yazarlık yapmış, Birinci Cihan Harbi döneminde Kafkasya cephesine gönderilmiştir. Burada da faaliyetlerini sürdüren Mehmet Behçet, Bulgaristan'a döndüğünde Bulgaristan'daki Türk basını için önem arz eden birçok süreli yayının içerisinde bulunmuştur. Ahali, Altın Kalem, Bulgaristan, Mücadele, Tuna Boyu, Koca Balkan gibi yayınların sahibi ve başyazarı hüviyetindedir. Millî Gazete, Edirne Postası, Buç, Özdilek, Cumhuriyet, Yeşilyurt, Vakıf, Milliyet gazetelerinde de yazarlık yapmıştır. Yazarlık yaptığı gazetelerde Adsız, Georgi Paskalof, M. Safder adlı unvanları kullanmıştır. Filiz Ferhatoğlu, "Bulgaristan Türk Basınının Önemli Simalarından Mehmet Behçet Perim ve Altın Kalem Mecmuası", *Türk-Bulgar İlişkileri Üzerine Makaleler*, ed. Yeliz Okay, Doğu Kitabevi, İstanbul 2013, s. 100-103; İsmail Hakkı Tefik Okday, *age.*, s. 106-108.

11 Dimitir Petrov İvançev, *Bulgariski Periodičen Peçat 1844-1944*, Tom III, Nauka i İzkustvo, Sofiya 1969, s. 43.

12 "Ahali'den Koca Balkan'a", *Koca Balkan Gazetesi*, 14 Şubat 1925, nr.1, s. 1.

başka bir şey değildir. Maksad ve gayemiz de eskiden zerre kadar farkımız yoktur.

En büyük emelimiz işimize başladığımız günden beri ta'kib edip durduğumuz (Türk-Bulgar Dostluğu Gayesi)ni tahakkuk ettirmek ve bu yolda çalışırken Bulgarlarda kalmış milletimizin medenî-i kemâlini te'mîne çalışmaktır.

Tuna'nın engin sâhillerinden Koca Balkan'ın eteklerine çekildiğimiz şu günlerde erbâb-ı hamiiyetin çoğuna şefkat ve meveddet kucağı açan Filibe kasabası Türk ve Bulgar münevverlerinin candan mazâhiretlerini göreceğimiz ünsiyet ederek işe başlıyoruz; Cenâb-ı Hakk hayırlı emellerimizde muvaffakiyyâtımızı te'mîn ve teshîl buyursun, âmin!

Gazetenin 7, 10, 13, 16, 24, 25 ve 26nci sayıları iki sayfa olarak çıkarılırken diğer sayıları dört sayfa şeklinde yayınlanmıştır. Koca Balkan'ın başyazarı Bulgaristan'daki Türk basını için önem arz eden bir kişi olan Mehmet Behçet'tir. Gazetenin Bulgarca tercümanlığını Mustafa Sungur, Şerbetzade Ali Ulvi ve Peter Tsarigradski yapmaktadır. Mustafa Şerif, Hamdi Fikret, Aliş Ekrem, Filip Skolonkov, Hicri ve Cemal Konuralp Koca Balkan Gazetesi'nin diğer yazarlarıdır.¹³ 32X50 ebatlarında Filibe'nin Tırgovska sokağının 73 numaralı dairesinde basılan gazete, Yüce Dilek yolunda basılan müstakil bir Türk süreli yayımdır.

Koca Balkan'ın başlık klişesine bakıldığında (Ek 2) *haftada iki defa çıkarılan bir gazete* ibaresi yer alır. Ancak gazetenin çıkarılan tarihleri incelendiğinde böyle bir durumun olmadığı gözlemlenmektedir. Bu durumun gazetenin başyazarı ve sahibi hüviyetinde bulunan Mehmet Behçet'in tutuklanmasından kaynaklı olabileceği kuvvetle muhtemeldir. Gazetenin 14ncü sayısı eksiktir ve aşağıda gazetenin çıkarılan tarihlerine yer verilmiştir:

13 Âdem Ruhi Karagöz, *Bulgaristan Türk Basını 1879-1945*, Üniversite Matbaası, 1945, s. 41-42; M. Türker Acaroğlu, *age.*, s. 30.

Tablo 1

Sayı	Çıkarıldığı Tarih	Çıkarıldığı Gün
1	14 Şubat 1925	Cumartesi
2	19 Şubat 1925	Perşembe
3	23 Şubat 1925	Pazartesi
4	8 Mart 1925	Pazar
5	9 Mart 1925	Pazartesi
6	13 Mart 1925	Cuma
7	18 Mart 1925	Çarşamba
8	21 Mart 1925	Cumartesi
9	27 Mart 1925	Cuma
10	6 Nisan 1925	Pazartesi
11	13 Nisan 1925	Pazartesi
12	20 Nisan 1925	Pazartesi
13	24 Nisan 1925	Cuma
15	11 Mayıs 1925	Pazartesi
16	14 Mayıs 1925	Perşembe
17	19 Mayıs 1925	Salı
18	25 Mayıs 1925	Pazartesi
19	30 Mayıs 1925	Cumartesi
20	5 Haziran 1925	Cuma
21	17 Haziran 1925	Çarşamba
22	27 Haziran 1925	Cumartesi
23	23 Temmuz 1925	Çarşamba
24	1 Ağustos 1925	Cumartesi
25	4 Ekim 1925	Pazar
26	31 Ekim 1925	Cumartesi

Gazeteye Bulgaristan ve Türkiye’den gerçekleştirilecek olan abonelikler hususunda farklı ücretlendirmeler konmuştur. Bulgaristan için 100 sayısı için 200, 50 sayısı için 100, tek sayısı için 2 leva ücretlendirme yapılırken, Türkiye için bu ücretlendirme 100 sayısı için 300, 50 sayısı için 150, gazetenin tek sayısı için ise 3 kuruş ücret belirlenmiştir. Koca Balkan Gazetesi’nin Türkiye’deki sorumlusu Samsun’da bulunan Cemal Konuralp olarak zikredilmiş ve gazeteye Türkiye’den abone olacaklar Cemal Bey’e başvuru yapacakları belirtilmiştir.

Gazetenin Bulgarca ve Osmanlı Türkçesi kısımlarındaki başlık klişelerinde dikkat çekici bir farklılık mevcuttur. Bulgarca kısmında (Ek 3) 1nci sayıdan 23ncü sayıya kadar *Türk-Bulgar Yakınlaşması İçin Dilekler (ПАТУБА ЗА ТУРЦКО-БЪЛГАРСКОТО СБЛИЖЕНИЕ)* yazısı yer almaktadır. Ancak Osmanlı Türkçesi kısmında Türk-Bulgar Dostluğu ibaresi 13ncü sayıdan itibaren yer alır. Bu yazı şu şekildedir: “*Türk-Bulgar Dostluğunu Temin Maksadıyla Haftada İki Defa Çıkar ve Yüce Dilek Yolunda Çalışır.*” (Ek 4)

Koca Balkan Gazetesi'nin İçerik Özellikleri

Koca Balkan Gazetesi Türk-Bulgar yakınlaşmasını temel alan haber ve yazıları ile dikkat çeker. En ehemmiyetli özelliğini teşkil eden 18 Ekim 1925 tarihli Türk-Bulgar Dostluk Antlaşması döneminde neşredilmesi hasebiyle gazetede Türk ve Bulgar ilişkileri ile yazılar mevcuttur. Türkler ile Bulgarlar arasındaki siyasî ilişkiler Birinci Cihan Harbi'nin ardından gerçekleşen antlaşmalar neticesinde zorunlu olarak aksamıştır. Osmanlı Devleti'nin imzaladığı Mondros, Bulgaristan'ın imzaladığı Selanik ve ardından Neuilly Antlaşmaları bu ilişkilerin aksamasına sebebiyet vermiştir. İki devletin birbirine vermiş olduğu notalar ile de iki ülke topraklarında bulunan devletlerin temsilcileri Osmanlı ve Bulgaristan topraklarını terk etmek zorunda bırakılmışlardır. Bunun neticesinde Osmanlı Devleti'ni Sofya'da İspanya Elçiliği, Bulgaristan'ı da İstanbul'daki İsveç Elçiliği temsil etmiştir. □ Başka bir ülkenin elçiliği ile sağlanan dolaylı iletişimin yaratmış olduğu olumsuz hava Koca Balkan Gazetesi'nin ilk sayısında yer almıştır. Gazetenin ilk sayısında Mehmet Behçet'in kaleme aldığı *En Az Düşünülen En Büyük Derdimiz* adlı makale şu şekilde başlar: “*Balkan işlerinde en az düşünülen en büyük derdimiz Türkiye Hükümeti ile Bulgaristan Hükümeti arasında kurulması icâb eden dostluk köprüsünün bugüne kadar hala kurulmamış olmasıdır.*”¹⁴

14 *Türkiye-Bulgaristan Dostluğu* başlıklı haberde Tefik Rüşdü Bey ile Simeon Radev arasında gerçekleşen müzakerelerin ilk aşamasının olumlu neticelendiği ve Türkiye'deki Bulgarlar üzerinde bulunan baskının kaldırıldığı bildirilmiştir. *Koca Balkan Gazetesi*, 18 Mart 1925, nr. 7, s. 1. *Türk-Bulgar Müzakereleri* adlı haberde ise, Türkiye ile Bulgaristan arasındaki anlaşmanın artık gerçekleşmesine kesin gözle bakıldığı ve en sıkıntılı noktalarda mutabakat sağlanma olanağının bulunduğu dile getirilmiştir. *Koca Balkan Gazetesi*, 19 Mayıs 1925, nr. 17, s. 2. *Bulgaristan-Türkiye Müzakerati* başlıklı haberde, Radev'in almış olduğu talimatlar neticesinde Ankara'ya gideceği, ancak bu talimatların ufak tefek şeyler olduğu, asıl ve önemli meselelerin halledildiği vurgulanmıştır. *Koca Balkan Gazetesi*, 30 Mayıs 1925, nr. 19, s. 2. *Türkiye-Bulgaristan Muahedesi* adlı haberde, müzakereler hakkında İstanbul'da çıkan gazetelerin yayınladıkları bazı haberlerin Bulgaristan'daki Türkleri hicret hususunda telaşlandırdığı ancak iki devlet arasında yapılan görüşmelerde bu konunun henüz görüşülmediği aktarılmıştır. *Koca Balkan Gazetesi*, 5 Haziran 1925, nr. 20, s. 22. Bu göç konusu gazetenin 8nci sayısında *Muhaceret Meselesi* adlı yazı ile dile getirilse de Türkiye ile

Yazının devamında Bulgaristan topraklarında bir Türk temsilcisinin bulunmamasının vurgusu yapılmakta ve bu kadar yakın iki devletin ilişkilerinin henüz kurulamamasının serzenişine yer verilmektedir.

“Türkiye ile en uzak muhtelif devletler arasındaki münâsebetler birer birer ihyâ’ edilmiş olduğu halde Balkan yarımadasının yek-diğerinin lazım gayr-i müfâriki olan iki arkadaş devleti, birbirine en yakın olan iki komşu hükümeti, Türkiye ve Bulgarya hükümetleri bugüne kadar hala bir türlü anlaşamıyorlar ve bütün dünya devletleri pâ-yı tahtlarında birer Türk sefiri mevcûd olduğu halde Bulgaristan pâ-yı tahtı müstakil Türkiye sefirinden elan mahrûm bulunuyor.”¹⁵

Ek olarak yazıda iki ülke arasında oluşturulamayan siyasî ve ekonomik ilişkilerin bir an evvel gerçekleşmesi gerektiği ve bu durumun iki komşu devlet için önemli birer ihtiyaç olduğunun altı çizilmiştir.¹⁶

Gazetenin Bulgarca tercümanlığını yapan Filip Skolonkov “*nizâm-nâme-i dâhilîsine göre, iktisâd ve maârif yollarında çalışmak maksad ve gayesini ta’kîb ettiği gibi fa’âliyyeti de bilhassa Bulgar ve Türk milletlerinin karşılıklı tanışmaları esbâbını hazırlamak*”¹⁷ olan Türk-Bulgar Cemiyeti’nin faaliyetlerini Koca Balkan Gazetesi’nde bir yazı dizisi şeklinde yayınlamıştır. Türklerin ve Bulgarların dost ve kardeş iki millet olduğunu tarihi olaylar ışığında aktarmayı kendisine amaç edinen Skolonkov, verdiği örneklerle de bu tezini desteklemiştir. Skolonkov ayrıca, *Bulgaristan’daki Vakıflar İçin Birkaç Söz* adlı yazısında Türkler ile Bulgarlar arasında kurulacak olan dostluğun önemli olduğunu ve “*Türk ve Bulgar her iki milletin iyiliği ve onların parlak istikbâli için her iki millete en büyük hizmeti yapacak olan hükümetleri, mâzîyi unutacak olan, her türlü vakıf mes’elelerini kenara bırakıp müşterek menfaatleri ve kendilerini her dakika gözleyen müşterek düşmânı olan iki*

Bulgaristan arasındaki dostluk müzakerelerini yürüten Gazi Paşa Hükümetine güvenildiğinin vurgusunun altı çizilmiştir. *Koca Balkan Gazetesi*, 21 Mart 1925, nr. 8, s. 1. *Hicret Meselesi* adlı yazıda da, müzakerelerde Bulgar delegesine iki devlet nüfusunun hicretine mani bir şeyin olmadığı, göç edenlerin mülklerini iki sene zarfında tesviye etmeleri gerektiği yazılmıştır. Ancak “*Bulgaristan Türklerinin mallarını bi-t-tesviye Türkiye’ye gitmek için mühlet i’tâ’ edildiği gayr-i sahîh olduğundan keyfiyyet-i tashîh olunur.*” *Koca Balkan Gazetesi*, 1 Ağustos 1925, nr. 24, s. 1.

15 Pars Tuğlacı, *Bulgaristan ve Türk-Bulgar İlişkileri*, Cem Yayınevi, İstanbul 1984, s. 118; Cengiz Hakov, “Atatürk ve Bulgaristan ile Türkiye Arasında Yeni Siyasal-Diplomatik Münasebetler”, *Uluslararası İkinci Atatürk Sempozyumu*, C II, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1996, s. 1271; İbrahim Kamil, *Türk Kurtuluş Savaşı ile İlgili Bulgaristan Diplomatik Belgeleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü Doktora Tezi, İstanbul 1996, s. 90-91; Esra Sankoyuncu Değerli, *age.*, s. 45-46.

16 *Koca Balkan Gazetesi*, 14 Şubat 1925, nr. 1, s. 1.

17 *Koca Balkan Gazetesi*, 14 Şubat 1925, nr. 1, s. 1.

millet gibi yaşamak için bir saat evvel aralarındaki yakınlığı te'mîn edecek olandır."¹⁸

Bulgaristan Türklerinin kültürel, sosyal, siyasî vaziyetlerini ve faaliyetlerini Koca Balkan Gazetesi'nin sütunlarında görmek mümkündür. Başta Mehmet Behçet olmak üzere yazılan makaleler ile Bulgaristan Türklerinin durumları aktarılmaya çalışılmış ve tartışılmıştır. Mehmet Behçet'in *İstikbalimiz Ne Olacak* adlı makalesinde Bulgaristan Türklerinin faydasız işlerle meşgul olmaması gerektiğinin altını çizilerek "*Bulgaristan'da kaç kişiyiz? Ne halde yaşıyoruz? Bu yaşayışımızın zamana uygun tarafları var mıdır, yok mudur? Zamanımızdan ne sûretle faydalanabiliriz? Komşularımıza nasıl erişebiliriz?*" gibi sorulara cevaplar aranması gerektiği dile getirilmiştir. Bulgaristan Türklerinin Bulgaristan'da sığındığı baş müftülük ve Bulgar Milli Meclisi'ndeki Türk vekilleri olmak üzere iki unsurun bulunduğu ve vakıf işleri ile Müslüman cemaat teşkilatının göz ardı edilemeyecek önemde dertler olduğunun vurgusu yapılmıştır.

"Bu dertlerin devâ'larını aramak hususunda hiddet ve şiddet hakaret ve tezyîf salâhlarından evvel başvurulabilecek daha tatlı ve münâsib yollar vardır ki onları akl-ı selîm erbâbından geçinenlerimiz pek a'lâ bilirler. Nokta-i nazarımızca Bulgaristan Türkleri için biricik düşünülecek en can alıcı mes'ele budur ve bütün diğer işler bu büyük nokta etrafında dönebilen şeylerdir. Yahudiler, Ermeniler ve onların siyasi ictimâî hareketlerini utanmadan birer misâl olarak göstermek marifet değildir. Kahramanlık ve civanmertlik odur ki onlardan daha üstün gösterelim, medenî ve kemâl sahibi bir millet olduğumuzu isbât edelim." ¹⁹

Bulgaristan Türkleri açısından Bulgar topraklarında özgür bir alanın bulunduğu ve gelişim göstermek için "*dedikoduyu, gururu ve nahveti bir tarafa bırakarak baş başa verib küçük bir düşünceye dalsın. İçinden gelen fena seslerin hangi damarlardan aktığını inceden inceye dinleyerek o damaları cehennem taşıyla ve ustura ile o kere daha filiz vermeyecek sûrette yaksın.*"²⁰

Bulgaristan'daki Türklerin dinî, iktisadî, siyasî ve eğitim konusunda çektiği sıkıntılar ve yaşadığı problemler gazetede geniş yer bulmaktadır. Mehmet Behçet'in kaleme aldığı *Muallimlerin Derdi* adlı yazı Bulgaristan'daki muallimlerin durumunu özetler niteliktedir:

"Muallimler eziliyor ve mekteblerimizin mehâreti zorbalanıyor demek Türk milletinin hırsı ve medenî varlığı sû-i fesâda uğruyor demektir. Eğer bu böyle

18 *Koca Balkan Gazetesi*, 14 Şubat 1925, nr. 1, s. 1.

19 *Koca Balkan Gazetesi*, 8 Mart 1925, nr. 4, s. 1.

20 *Koca Balkan Gazetesi*, 6 Nisan 1925, nr. 10, s. 1.

ise ve Türk milletinin ma'nevî varlığını temsil eden münevver zümrelerimiz fi-l-hakika ıztırâb ve tehlikeye marûz kalmış ise hep birlikte bağırarak, didinmek ve icâb ederse mertçe, erkekçe ve kahramanca çarpışmak her eli kalem ve kazık tutan Türkün vicdân borcudur. Kiminle harekete geleceğiz. Yillardan beri bulunduğumuz mücadele sahasından ne zaman başımızı çevirip de muallimler cephesine doğru baksak kahrolası gözlerimiz gayr-i mütesânid bir kitleye tesâdüf eder. Bir kitle ki kimisi komünisttir, kırmızı. Kimisi çiftçidir sarı, kimisi liberaldir, kimisi izgovoristtir, renksiz.”²¹

Ne Yapacaksak Yapalım isimli makalede, Bulgaristan Türklerinin vakıf, cemaat ve mekteplerde yaşadıkları buhranın ciddiyeti dile getirilirken, Bulgaristan'daki Türklerin milli davalarını tesis edememesinin sebebi iki şeye bağlanmıştır. “*Biri uyanık sayılanlarımızın baş bağlamış oldukları komünist, çiftçi, demokrat, liberal vesaire gibi muhtelif siyasî firkalardan muvakkaten ayrılıb da millî ihtiyaçlarımızı düşünmek vazifeleri uğrunda birleşememeleri, diğeri de millî emellerimizin inkişâfını te'mîn için bazı kimselerimizin pek tantanalı, debdebeli kongreler yapmak sûretiyle maksada vasıl olmak istediklerini i'lân etmeleri oldu.*”²²

Mehmet Behçet'in *Hükümetle Teması Bırakmamalı* adlı diğer bir makalesinde de, Bulgaristan Türklerinin içinde bulunduğu dinî, ekonomik ve eğitim hususundaki problemlerin altını çizilirken Bulgaristan Türkleri açısından bir özeleştiri de yapılmıştır. “*Hakikati i'tirâf edecek olursak mahcûb olarak teslim eylemek mecburiyetinde kalırız ki bu güne kadar münhasıran partizanlıklarla uğraşıp durduğumuz içindir ki hiçbir kasabada ne millî bir kütüphanemiz, hakikî bir karâat-hânemiz var. Ne de dosta düşmana karşı millî varlığımızı temsil eyleyecek teşkilâth bir cemiyet bir kulüb hayatına mâlikiz.*”²³ Mehmet Behçet'in yapmış olduğu özeleştiri şu şekilde devam etmiştir: “*Bulgaristan'da gazetecilikle geçen hayatımızda dâimâ tekrar ederek söyledik ki bin türlü cemâât noksanlıkları içinde harâb ve zebûn kalmış bir millet-i mahkûme gibi bizim için muhtelif siyasî firkaların propagandalarına alet olmak, onlarla omuz omuza mücadele meydanlarına atılmak kadar kendi asrî varlığımıza karşı yapılmış fenâ' bir kasıt olamaz.*”²⁴

Muallim Ahmed Aziz'in neşrettiği *Zavallı Bulgaristan Türkü* adlı yazı dizisi de Mehmet Behçet'in yazılarını destekler tarzdadır ve şu ifadeler Bulgaristan Türklerinin toplumsal problemlerini dile getirir:

21 *Koca Balkan Gazetesi*, 19 Şubat 1925, nr. 2, s. 1.

22 *Koca Balkan Gazetesi*, 19 Şubat 1925, nr. 2, s. 1.

23 *Koca Balkan Gazetesi*, 18 Mart 1925, nr. 7, s. 1.

24 *Koca Balkan Gazetesi*, 23 Temmuz 1925, nr. 23, s. 1.

“Bugünkü ictimâî teşkilatlarımızın başında müftü, vâkaf ve encümen idareleri bulunuyor. Bunlardan şimdiye kadar elli senedir ne menfaat gördük, ma hangi husûsta rehberlik etmişler. Gösteriniz Safveti Bey ecdadımız bu zengin vâkıfları acaba birkaç kişinin malikânesi olsun ve dolayısıyla millet partizanlığa dalarak bin türlü vicdansızlıklarla o mevkîi geçip keselerini doldursunlar diye mi bırakmışlardı. Zengin bir hazine içinde yatarız. Lakin o ne de sadaka dileniriz. İşte bugünkü halimiz budur. Mahkûm bir halde yaşadığımızı unutarak vicdânlar ağlatan zirââtlerle o mevkilere geçip kâbus gibi milletin başına çökmekten başka ne yapılmıştır. Rica ederim. Safveti Bey Bulgaristan’da her halde dolaşmışsınızdır. Hangi köy, kasabada Türk mektebini Bulgar veya diğer milletlerin gördüğünüz, nerede Türk hoca ve mualliminin halini diğerlerinden mesûd gördünüz. Hangi kasabada hakkıyla vazifesini müdürün vicdânlı evkaf ve encümen idareleri bulduğunuz bütün bu suâllere bir hiç ile mukabele edeceğinizi bilirim. Evet işte bizim mikroplarımız içindedir.”²⁵

Bulgaristan’da kuvvetli bir hayat kurmuş ve Bulgaristan Türkünü mes’ûd etmek istersek bu makamlarla yılmazcasına mücadele ederek mekteblere kuvvet vermemiz lazımdır. Bunun için şunun bunun yardımını dilenmeyelim. Çünkü burada kimse bizim kara gözlerimize âşık değildir. Eğer bu inkılâbı biz gençlik bir müessese altına toplanarak yapmazsak yakın bir âtîde perişan gafililerle Türkiye yollarında zebun bir halde Abdullah Lasgirik granatadan çıkmış gibi ağlar, o zaman kendimize ağla Türkün ağla kendini idare edemeyenlere ağlamak yakışır diyeceğiniz, fakat ne acıklı dakikalar..bütün milletleri yükselten maârif bizde olduğu kadar hiçbir mahâlde tahkire ma’rûz kalmamıştır.

Başımızdaki câhil encümen ve evkaf idareleri bir gazete okumaktan acizseler ilmin ve maârifin kıymetini nasıl takdir ederler. İşte ben böyle adamların idare ettikleri mekteplerde her gün biraz daha ölen ve öldürülen zavallı yavrulara müftülük zavallı nesline acır ve kalben kan ağlıyorum. Bu sûretle tutulan bu âciz muallimler encümene her zaman tesis ediyor ve adeta onun hademesi oluyor. Maâştan sormayınız çünkü encümen efendilerin keyfi gelince maâş verirler. Aksi halde hakkını müdâfaaya kalkar isek kapı dışarı gittiğin icab ederse dayağı yediğin gündür. Böyle hakkını müdâfaa eden muallimi sene-i atıyyede bir daha tutmazlar. Görülüyor ki burada millî mes’ele düşünülüyor. Bir maksad ve gaye arkasında koşulmuyor. Burada hükümrân olan yalnız bir nokta var o da menfaat ve hindi gibi bir gurur.

25 *Koca Balkan Gazetesi*, 25 Mayıs 1925, nr. 18, s. 1.

Hala muallimleri üç aydır maaş alamıyor, bu paralar nereye gidiyor. Bize hesap verebilir mi dâimâ tasdik için gönderilen bütçeleri kendi keyfine göre tertib ile tasdik ediyor.”²⁶

Mehmet Behçet’in *Davul Mes’lesi* adlı makalesi, Bulgaristan’da yaşayan Türklerin ikinci sınıf bir millet psikolojisinde olduğuna işaret eder. Makale incelendiğinde gülmeyi, eğlenmeyi, oynamayı dahi Bulgaristan Türklerinin kendisine fazla gördüğü anlaşılır.

“Kemâl-i teassürle görüyoruz ki bu noktayı düşünenlerimiz pek ziyâde azalmıştır ve bizim Bulgaristan’da bir derece ziyâde hoplamağa, sıçramağa değil, bir derece ziyâde gülmeğe bile hakkımız olmadığını tanıyan pek az kimseler kalmıştır. Yediğimiz dayakların acısını, çektiğimiz azâ ve cefâların tarihlerini ve nihayet esir olduğumuzun mahiyet ve fecâatını pek çabuk unuturuz ve asla düşünmek istemiyoruz. Aylarca yardak, yıllarca haykırık ve sesimizin olanca konlarıyla dedik ki: efendiler, biz Bulgaristan’da mahkûm bir unsur halinde yaşıyoruz, mahkûm bir unsur halinde her an hakaret ve tahakküm bekleyen bir millet gibi fazla gülmeğe fazla eğlenmeğe davullar ve zurnalar çaldırmağa şanlı ve nişanlı düğünler yaptırmağa ne hakkımız vardır. Ne de yüzümüz olabilir.”²⁷

Koca Balkan Gazetesi, Türkiye Cumhuriyeti’ndeki gelişmeleri ve yaşanan/ yaşanacak olan inkılâpları yakından takip etmekte, bazı durumlarda bunları takdir etmekte, bazı durumlarda da ciddi anlamda eleştirerek Bulgaristan ile kıyaslama yapmaktadır. Bunun en önemli örneği şapka giyilmesi hususunda yaşanan tartışmadır. İstanbul’da yayınlanan bazı gazetelerin şapkayı bir medeniyet olgusu olarak vurgulamasının yanlış bir durum olduğunu belirten Mehmet Behçet, şapkadan evvel gerçekleştirilmesi gereken daha önemli mevzuların olduğunu vurgulamaktadır.

“Medeniyetin ne demek olduğunu her ne kadar İstanbul gazetecileri kadar bilemiyorsak da serpuş ile din arasında hiçbir münâsebet olmadığına onlardan daha kavî bir anlayışla kani’yiz. Din-i İslamî neşr ve ta’min eden Hazret-i Muhammed başına geçirdiği şey fes değildi ve ihtimâl bu gün bütün Arapların giyip durdukları büyük çinko tencere misâli bir şapka idi. Lâkin doğrudan doğruya zevke taalluk eden böyle bir kiske bir serpuş mes’lesi için şapkayı medenî kiske sûretinde göstermek ahmaklıktan başka neye delâlet eder bilmeyiz.

26 *Koca Balkan Gazetesi*, 25 Mayıs 1925, nr. 18, s. 1.

27 *Koca Balkan Gazetesi*, 21 Mart 1925, nr. 8, s. 2.

Türk milletinin yemekte, içmekte, giymekte, yaşamakta ve ilerlemekte eğer kendine göre bir medeniyeti yoksa ve eğer böyle bir medeniyeti ortaya atmak kabiliyeti mevcûd değilse yok olsun o millet.

Efendiler, doksan dokuz bin ihtiyaç içindeyiz. Bunca ihtiyâcât ile boğaz boğaza gelen milletin medenî bir kiske diye ortaya atılan şapka mes'elesiyile uğraşmasını aralarında bulunduğumuz millet bile palyaço seyredenler gibi garip dudak büküntüleriyle karşılıyorlar. Bulgaristan'ın on bin nüfuslu her küçük kasabasında bir sinema salonu, bir millet kütüphanesi var. Seksen bin nüfusa mâlik olan ve Anadolu'nun en işlek kasabalarından biri sayılan Eskişehir'imizde kaç sinema salonu, kaç millet kütüphanesi, kaç elektrik müessesesi var. Kaç zirâât kursu, kaç ticâret kursu, kaç medenî banyosu kaç medenî oteli kaç milli bankası kaç otomobil garajı diye bir sürü medenî müesseseyi sormak istiyorum. Çünkü bunların hiçbir yoktur.

Bir Bulgar çocuğu bir sene içinde gazete okuyabilir, babasına mektub yazmayı öğrenebilirken ondan daha müsted olan bir zavallı Türk yavrusu beş sene mekteb tahsili görür de Çin ve Maçin yazısına benzeyen kötü harflerimizin zorluğu yüzünden birkaç satırlık bir gazete parçasını okuyamazken bütün bu düşünülmesi zamanı gelmiş ve geçmekte bulunmuş olan binlerce ihtiyacı ber-teraf ederek hiçbir kıymet ve ehemmiyeti olmayan şapka işleriyle uğraşmak, kahraman Mehmetçiklerin ve fedakâr zâbitânımızın bütün cihamı hayretlere düşüren maharetleri sayesinde kapana tutulan Şeyh Said mel'ûna beyân köpüklü dalgalara sahil olan İzmit kasabasında rahatça otururken yumruk sallayarak, asî herif diye meydan okuyan mektublar yazmağa benzer ki başlarını şapkaya kapayanların bir türlü akıl erdiremedikleri bir mes'eledir."²⁸

Gazi Hükümeti başlıklı makalede, Mustafa Kemal ve İsmet Paşa önderliğinde gerçekleşen faaliyetler şu şekilde takdir edilmiştir:

“Ve onun içindir ki iddia ediyoruz, ilk İsmet Paşa kabinesi ve Gazi Paşa hükümeti Türk vatan hareketinin kolay kolay kıvrılamayacağı hizmetleri yaptılar ve inkilâb işlerinde Bolşeviklerin bile dokunmağa cesaret eyleyemeyecekleri işleri bir anda başararak ortaya koydular ve kenardan baktılar. Aferin dedirttiler. İstanbul'dan “Ankara'ya ve Ankara'dan Sivas'a gidenler Allah için itiraf etsinler ki Yunanlıların birer harabeye çevirdikleri o illerde yer yer göze çarpan âsâr-ı ümerânın her birinde Gazi ve İsmet mahviyyetkar markaları vardır ve bugün yeni bir şehir manzarası gösteren Ankara, buhran ve gayr-i mümkinât içinde imkân gösteren bu kıymetli insanların en canlı eserlerinden biridir.”²⁹

28 *Koca Balkan Gazetesi*, 27 Mart 1925, nr. 9, s. 1.

29 *Koca Balkan Gazetesi*, 27 Mart 1925, nr. 9, s. 1.

Yahya Hayatı *Haruf Meselesi* adlı makalede, gazetenin yayınladığı 1925'den üç sene sonra Türkiye Cumhuriyeti'nde gerçekleşecek olan Harf İnkılabı ile alakalı bir hususu kaleme almış ve belirli eleştiriler getirmiştir.

“Bazı erbâb-ı kalem, yazımızı, dolayısıyla harflerimizi doğru dürüst okuyabilmek imkânı olmadığından başka milletlerin mekteplerinde çocuklar ana lisânını ilk sene zarfında okuyub yazmağa muvaffak oldukları halde bizde senelerce uğraşmak mecbûriyyetinde kaldığından bahisle Latin harfini kabulü taraftarı görünmektedirler ki bu yükün hafifi göz önünde dururken ağırına sarılmak demektir. Mademki Türkçemizde bir kelimenin delalet ettiği ma'nâ epeyce bilinir ve tarz-ı teleffuzuna ağâh olduğumuz bir kelimedede tecemmü eden harufatı dizerken kelimeyi meksûr, mazmûm ve meftûh okunacak olan sesli harfler izhar edilirse o kelimeyi doğru dürüst okumak ve yazmak imkânı efkârı kabil olmayan bir hakikattir. O halde Latin harflerine ihtiyaç hâsıl etmeden harflerimizi az bir gayretle ıslah eylemek yolları açıktır. Bizi saye-i maârifte diğer milletlerden geride bırakan sâik harflerimizin parçalığı değil, usûl-ı tedrisimizin tatbik edilmemesinden neşet etmektedir.”³⁰

Koca Balkan Gazetesi'nin yayınlandığı dönemde Türkiye Cumhuriyeti'nde Şeyh Sait Ayaklanması ve başpapazın İstanbul'dan çıkarılma hadiseleri meydana gelmiştir.³¹ Mehmet Behçet'in *İhmal Edilmeyelim* adlı yazısı, bu iki olaya karşı Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin takındığı tavri ve ortaya koyduğu kararlılığı net bir şekilde ifade eder.

“En kuvvetli bir kanâat ve vicdân ile iddia ediyoruz ki Kürdistan isyânında kabine tebeddülü olmasa idi ve binâen aleyh İsmet Paşa Hazretleri fevk-al-âde bir sûrette kabine teşkiline ve meclisten salâhiyyet istihsâline me'mûr edilmeseydi Kürdistan isyânı bu derece ânî ve serî bir sûrette yatıştırılmaz, kan dökücü Kürt alayları iskambil kâğıtlarından yapılmış hayâli ordular gibi birer birer devrilip ezilmez ve bütün isyân fesâdının elebaşısı olan Şeyh Said edesiz bugün Diyarbakır jandarmasında kalpağı düşürmüş Moskov gibi günahlarını düşünmezdi. Yine aynı kuvvet kalp bir efkâr ile iddia ediyoruz ki kıymet ve kabiliyyetine bir kere daha im'ân ettiğimiz dâhiliye vekili Cemil Bey'in kıymetli idareciliği olmasa idi İsmet Paşa Hazretlerinin sonradan yetişen keskin zekâsıyla Yunanlıların dizlerini çok iyi anlamış olan Tefvik Rüşdü Bey'in hariciye vekâletine getirilmesi işleri vücûd bulmuş olmasa idi başpapazın İstanbul'dan çıkarılmasıyla husûle gelen Türk-Yunan gerginliği

³⁰ *Koca Balkan Gazetesi*, 27 Haziran 1925, nr. 22, s. 1.

³¹ *Koca Balkan Gazetesi*, 9 Mart 1925, nr. 5, s. 1.

bu derece atsız bir sûrette yatıştırılmaz, anavatan hâricî baş ağırlarından kolay kolay kurtulamazdı. Bütün bu hakikatler ayân beyân anlatıyor ki Türk ülkesini idare edenler çürük tahtaya basacak ve hâricî işlerimizi güzellik camları arkasından görececek kimselerden değildir.”³²

Gazetenin okuyucularını eğlendirme maksadıyla bir soru köşesi mevcuttur. Bu soru köşesinin sualleri Bulgarca ve Osmanlı Türkçesi kısımlarında birbirinden farklıdır. Sorulara cevap vermek isteyen ve gerçekleştirilecek olan kuraya katılma arzusunda olanlara imza, adres ve cevaplarının okunaklı olunması, her sorunun cevabının verilmesi gerektiği, gönderilecek cevaplara numara konması ve cevapların doğruluğunun bir heyet tarafından verileceği gibi şartlar konmuştur. Ayrıca sorulara doğru cevap verenlere belirli para ödülleri bulunmaktadır. Buna göre, birinci 1000 leva, ikinci 600 leva, üçüncü 300 leva, dördüncü 200 leva, beşinci 100 leva alacaktır. Altıncıdan onuncuya kadar ellişer leva verilecektir. Fakat gazetenin incelenen sayılarında bu soruların cevapları ile kazanları hususunda bir bilgiye rastlanmamıştır.

Osmanlı Türkçesi kısmının soruları:

1.Soru: Gençlerin ekseriyetle sevdikleri bir şeyim ve üç harfliyim. Beni tersine okursanız derhal canınız sıkılır. Biliniz ben neyim?³³ 2. Soru: Müslümanlıkta kadın kocayı boşayabilir mi?³⁴ 3. Soru: İspirto bil-kimya-ı tayyar bir cisimdir. Bir tarafımıza kül dökülse o mahalin kurumasıyla taharet sahih midir? Yoksa yıkanması mı icab eder?³⁵ 4. Soru: Zamanımızda Bulgaristan Türklerinin en uyanık ve fedakar olanı kimdir?³⁶ 5. Soru: Erkeklerde adet mutasavver midir?³⁷ 6. Soru: Üç harften mürekkebe olan bir ağaç ismi bulunuz ki tersine okuduğunuz zaman karşınıza meşhur bir oyun çıksın?³⁸ 8. Soru: Altı harfimle yanınızda bulunuyorum. Baştan üç harfim iyi, sondan üç harfim fenadır. Biliniz ben neyim?³⁹ 9. Soru: Altı harfli bir isim bulun ki nisfi nefrete, nisfi da tatlı bir şeye delalet etsin?⁴⁰ 10. Soru: Osmanlı

32 *Koca Balkan Gazetesi*, 13 Mart 1925, nr. 6, s. 1.

33 *Koca Balkan Gazetesi*, 14 Şubat 1925, nr. 1, s. 3.

34 *Koca Balkan Gazetesi*, 19 Şubat 1925, nr. 2, s. 3.

35 *Koca Balkan Gazetesi*, 23 Şubat 1925, nr. 3, s. 3.

36 *Koca Balkan Gazetesi*, 8 Mart 1925, nr. 4, s. 3.

37 *Koca Balkan Gazetesi*, 9 Mart 1925, nr. 5, s. 2.

38 *Koca Balkan Gazetesi*, 13 Mart 1925, nr. 6, s. 3.

39 *Koca Balkan Gazetesi*, 21 Mart 1925, nr. 8, s. 3.

40 *Koca Balkan Gazetesi*, 27 Mart 1925, nr. 9, s. 3.

tarhinde sekiz harfli meşhur bir isim bulunuz. Başından altı harfini okuduğunuz zaman Avrupa'yı altüst etmiş bir kavmin ismi çıksın. Yine baştan altıncı, yedinci ve sekizinci harfleri okuduğunuz vakit karşınızda meşhur bir Avrupa hükümeti bulursun.⁴¹ 11. Soru: Şems taht-ül afak 10 derece irtifa edemeyen, Sibiryaya ve Petersburg gibi vakt-i imsak bulunmayan yerlerde savm, yatsı ve sabah namazları gibi sakat olur mu?⁴² 12. Soru: İbadetin manası ve felsefesi nedir?⁴³ 14. Soru: Türkiye'de yetişen ve hala yaşayan Türk şairleri içinde en beğendiğiniz kimdir? Türkiye'de yazı yazan muharrerler içinde en beğendiğiniz kimdir? Türkiye'de çıkan gazeteler içinde en beğendiğiniz hangisidir?⁴⁴ 15. Soru: Bulgaristan Türklerinin yükselmesi ve cehaletten kurtulması için en son en katı ve en tesirli çare nedir?⁴⁵ 16. Soru: Koca Balkan gazetesi Bulgaristan Türklerini tamamiyla uyandırabilmek için ne gibi çarelere başvurmalıdır? Ve ne halde çıkmalıdır?⁴⁶

Bulgarca kısmının soruları:

1. Soru: Sofya'nın ortasında ne vardır?⁴⁷ 2. Soru: Şuanda Bulgaristan'da çıkan hangi gazeteler Bulgaristan iyiliği için en çok çalışır?⁴⁸ 3. Soru: Günümüzde dünyadaki en zeki diplomat kimdir?⁴⁹ 4. Soru: Bulgaristan'daki en şanslı kişi kimdir?⁵⁰ 5. Soru: Bulgaristan'daki en yararlı parti hangisidir?⁵¹ 6. Soru: Bir ağacın adı olan üç harfli bir isim bulun ve ünlü bir oyunu işaret ettiğinde yeniden okuyun.⁵² 7. Soru: Tuna'da tatil yerleri nerededir?⁵³ 8. Soru: Bulgaristan'ın en ünlü yazarı kimdir?⁵⁴ 9. Soru: Bulgaristan'da en çok ne ihraç ediliyor?⁵⁵ 11. Soru: Altı harfli bir hayvan ismi bulun. İlk üç harfi bir sayıyı verir ve ilk iki harfi atılarak bir şeyin adı

41 *Koca Balkan Gazetesi*, 13 Nisan 1925, nr. 11, s. 3.

42 *Koca Balkan Gazetesi*, 20 Nisan 1925, nr. 12, s. 2.

43 *Koca Balkan Gazetesi*, 24 Nisan 1925, nr. 13, s. 1.

44 *Koca Balkan Gazetesi*, 11 Mayıs 1925, nr. 15, s. 3.

45 *Koca Balkan Gazetesi*, 14 Mayıs 1925, nr. 16, s. 2.

46 *Koca Balkan Gazetesi*, 19 Mayıs 1925, nr. 17, s. 3.

47 *Koca Balkan Gazetesi*, 14 Şubat 1925, nr. 1, s. 4.

48 *Koca Balkan Gazetesi*, 19 Şubat 1925, nr. 2, s. 4.

49 *Koca Balkan Gazetesi*, 23 Şubat 1925, nr. 3, s. 4.

50 *Koca Balkan Gazetesi*, 8 Mart 1925, nr. 4, s. 4.

51 *Koca Balkan Gazetesi*, 9 Mart 1925, nr. 5, s. 4.

52 *Koca Balkan Gazetesi*, 13 Mart 1925, nr. 6, s. 4.

53 *Koca Balkan Gazetesi*, 18 Mart 1925, nr. 7, s. 2.

54 *Koca Balkan Gazetesi*, 21 Mart 1925, nr. 8, s. 4.

55 *Koca Balkan Gazetesi*, 27 Mart 1925, nr. 9, s. 4.

ortaya çıkar.⁵⁶ 12. Soru: Bulgaristan Çarlığı'nın en zekisi kimdir?⁵⁷ 13. Soru: Sofya dışında, hangi şehirde daha kültürlü Bulgarlar bulunur?⁵⁸ 14. Soru: Bulgar şairleri arasında kimin yazısını tercih edersiniz?⁵⁹ 15. Soru: Bulgaristan'daki Türklerin en zekisi kimdir?⁶⁰ 16. Soru: Bulgaristan'daki Türk varlığının cehaletten kurtulması ve yükselmesi için en rasyonel, en verimli, en amaca yönelik ve en modern yol nedir?⁶¹

Gazetenin Bulgaristan ve Türkiye haberleri başlığı altında Türkiye'den ve Bulgaristan'dan siyasî, sosyal, ekonomik, kültürel haberlere rastlanmaktadır. Gazetenin son sayfasında muntazam bir şekilde her türlü ilanlara yer verilmektedir. Ayrıca Mehmet Behçet'in *Anavatana Seyahat Notları* başlıklı bir yazı dizisi bulunur. Eskişehir'in anlatıldığı bu bölüm gazetenin altı sayısında yer alır. Gazetenin 25nci ve 26ncı sayılarında da bu başlık altında Uzunköprü aktarılmaktadır. Son olarak, Hamdi Fikri, Şerbetzade Ali, Alyanakzade M. Şerif, Ahmed Yahya, Muallim Hicri, Yahya Kemal gibi kişilerin şiirlerine yer verilmiştir.

Sonuç

Balkanlarda ulus-devlet yaratma süreci, bölgede yaşayan Türkleri ciddi anlamda olumsuz etkilemiştir. Osmanlı Devleti'nin bu sürece karşı koyamaması, Balkanlarda ve bilhassa konumuz itibarıyla Bulgaristan Türklerinin içinde buldukları toplum yapılarında azınlık olarak ifade edilmelerine sebebiyet vermiştir. Bulgaristan Türkleri üzerinde azınlık teriminin 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi sonrası net bir şekilde telaffuz edilmeye başlaması, aynı zamanda belirli sıkıntıları da doğurmuştur. Kültürel ve dini yaşantılar, göçlerle meydana gelen nüfus farklılıkları, hak ve hukukların kâğıt üzerinde kalması gibi başlıca problemler ortaya çıkmıştır. Bu sıkıntı ve problemler Bulgaristan ile Osmanlı Devleti/Türkiye Cumhuriyeti arasındaki ilişkiler neticesinde bazı dönemler, kısmen de olsa, giderilmeye gayret edilmiştir. Bulgaristan Türklerinin sıkıntılarını, dertlerini, problemlerini ifade edebilmeleri, kendi soydaş ve dindaşlarını ortak paydada hareket ettirebilmeleri için bir takım faaliyetler içerisinde bulunmuşlardır. Bu faaliyetlerden en önemlilerinden biri de gazete ve dergi yayınlanma işidir.

56 *Koca Balkan Gazetesi*, 13 Nisan 1925, nr. 11, s. 4.

57 *Koca Balkan Gazetesi*, 20 Nisan 1925, nr. 12, s. 4.

58 *Koca Balkan Gazetesi*, 24 Nisan 1925, nr. 13, s. 2.

59 *Koca Balkan Gazetesi*, 11 Mayıs 1925, nr. 15, s. 4.

60 *Koca Balkan Gazetesi*, 14 Mayıs 1925, nr. 16, s. 2.

61 *Koca Balkan Gazetesi*, 19 Mayıs 1925, nr. 17, s. 4.

Koca Balkan Gazetesi

Bulgaristan'daki Türk basını, 1865 yılından başlar. Vilayet matbaa ve gazeteciliğinin ortaya çıkması aynı zamanda Bulgaristan'daki Türk basının da filizlenmesi anlamına gelir. Bulgaristan'ın siyasi olarak özerk bir yapıya sahip olması, 1908 sonrası bağımsızlığını ilan etmesi gibi dönemlerde de Bulgaristan'daki Türkler gazete ve dergi yayınlanma işine devam etmişlerdir. Ancak Bulgaristan'daki Türk süreli yayınların zirve yaptığı dönem Bulgaristan'ın bağımsızlık sonrası dönemidir. 14 Şubat 1925 tarihinde Mehmet Behçet sahipliğinde neşredilmeye başlayan Koca Balkan Gazetesi de bu döneme denk gelmektedir. Koca Balkan Gazetesi'nin bir diğer önemli özelliği de 18 Ekim 1925 tarihinde Bulgaristan ile Türkiye Cumhuriyeti arasından gerçekleştirilen Dostluk Antlaşması'nın arifesinde çıkarılmış olmasıdır.

Ayrıca şunu da dile getirelim ki, Mehmet Behçet'in 25nci sayı itibariyle gazetenin başyazarlığından ayrılmasının ardından gazete bir sayı daha çıkarak yayın hayatına son vermiştir. Türkiye ve Bulgaristan arasındaki dostluk antlaşması 18 Ekim 1925 tarihinde imzalanmıştır. Gazetenin yayın hayatına son verme tarihi 31 Ekim 1925'tir. Türk ve Bulgar dostluğunu temin etmek gayesiyle yayın hayatında yer alan gazetenin antlaşmanın imzalanmasından 13 gün sonra yayın hayatına son vermesi de ayrıca dikkat çekici bir husustur.

Kaynaklar

Sürelî Yayınlar

Koca Balkan Gazetesi (1-26)⁶²

Araştırma/İnceleme Eserler

Acaroğlu, M. Türker, *Bulgaristan'da Türk Gazeteciliği (1865-1985)*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Ankara 1990.

Akın, Veysi, "Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgaristan Arasında Siyasi İlişkilerin Kurulmasında 1925 Dostluk Antlaşması'nın Yeri ve Önemi," *Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, C 1, S. 1, Edirne 2012, s. 41-55.

Aslan, Mustafa, *Balkan Gazetesi'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2013.

Aydın, Ramazan, *Hilâl Gazetesine Göre Şarkî Rumeli Türkleri (1883-1885)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya 2009.

Bozaslan, Mehmet, *Türk Basın Tarihinde Ahali Gazetesi*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2013.

Chary, Frederick B., *The History of Bulgaria*, Greenwood Publishing Group, California 2011.

Coşkun, Birgül Demirtaş, *Bulgaristan'la Yeni Dönem, Soğuk Savaş Sonrası Ankara-Sofya İlişkileri*, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara 2001.

Crampton, R. J., *A Concise History of Bulgaria*, Cambridge University Press, Cambridge 2005.

Değerli, Esra Sarıkoşuncu, *Mustafa Kemal Atatürk'ün Sofya Atışeliğinin Türk-Bulgar İlişkilerine Yansımaları (1913-1938)*, Genelkurmay ATASE ve Denetleme Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006.

Ekici, Nuray, "Bulgar Devleti'nin Gelişmesi (1878-1908)", *Balkanlar El Kitabı*, der. Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdağ, C 1, Karam&Vadi, Çorum/Ankara 2006, s. 528-541.

62 Gazetenin tarih ve sayıları metin içerisinde gösterilmiştir.

Ferhatoğlu, Filiz, “Bulgaristan Türk Basının Önemli Simalarından Mehmet Behçet Perim ve Altın Kalem Mecmuası”, *Türk-Bulgar İlişkileri Üzerine Makaleler*, ed. Yeliz Okay, Doğu Kitabevi, İstanbul 2013, s. 99-111.

Hakov, Cengiz, “Atatürk ve Bulgaristan ile Türkiye Arasında Yeni Siyasal-Diplomatik Münasebetler”, *Uluslararası İkinci Atatürk Sempozyumu*, C II, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1996, s. 1271-1278.

İbrahimov, Osman, “Osmanlı Devleti’nde İlk Basın Yayın Faaliyetleri ve Tuna Gazetesi”, *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 5, Kars 2016, s. 82-94.

İbrahimov, Osman, *Tuna Vilayet Gazetesi (1865-1866)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.

İnan, Yüksel, “Bulgaristan’daki Türkler ve Uluslararası Hukuk Açısından Hukuksal Statüleri”, *İnsan Hakları Yıllığı*, S. 10-11, 1989, s. 65-90.

Kamil, İbrahim, *Türk Kurtuluş Savaşı ile İlgili Bulgaristan Diplomatik Belgeleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü Doktora Tezi, İstanbul 1996.

Karagöz, Âdem Ruhi, *Bulgaristan Türk Basını 1879-1945*, Üniversite Matbaası, 1945.

Kılıç, Ömer, *Şarkî Rumeli Türklerinin Sesi “Hilâl” Gazetesi (1883-1885)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya 2010.

Kocabaşoğlu, Uygur, “Tuna Vilayet Gazetesi”, *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, S. 2, Ankara 1991, s. 141-149.

Köse, Osman, “Bulgaristan Emareti ve Türkler (1878-1908)”, *Turkish Studies/ Türkoloji Dergisi* 1, S. 2, 2006, s. 237-272.

Lütem, Ömer E., *Türk-Bulgar İlişkileri 1983-1989*, C 1, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara 2000.

Memişoğlu, Hüseyin, *Bulgaristan’da Türk Kültürü*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1995.

Okday, İsmail Hakkı Tevfik, *Bulgaristan’da Türk Basını*, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara 1980.

Okutan, Çağatay, “Teori ve Uluslararası Metinlerde Azınlık Tanımı”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C 59, S. 2, Ankara 2004, s. 59-75.

Özlem, Kader, “Bulgaristan Türklerinin Tarihsel Süreç İçerisinde Dönüşümü, AB Üyelik Süreci ve Türk Azınlığa Etkileri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C 1, S. 2, 2008, s. 341-371.

Şimşir, Bilal, *Bulgaristan Türkleri*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 2012.

Tamış, Cihat, *Şarkî Rumeli Türklerinin Sesi Emniyet Gazetesi (1896-1897)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya 2011.

Todorov, Nikolay, *Bulgaristan Tarihi*, Öncü Kitabevi, İstanbul 1979.

Tuğlacı, Pars, *Bulgaristan ve Türk-Bulgar İlişkileri*, Cem Yayınevi, İstanbul 1984.

Turan, Ömer, *The Turkish Minority in Bulgaria (1878-1908)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1998.

Velikov, Stefan, *Kemalist İhtilâl ve Bulgaristan*, Kıtış Yayınları, İstanbul 1969.

Yılmaz, Uğur, *Balkan Gazetesi: 1906*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Tarih Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya 2013.

Ekler

Ek 1: Bulgar-Türk Dostluk Cemiyeti'nin Koca Balkan Gazetesi'ne Gönderdiği Tebrik ve Memnuniyet Yazısı

Filibe Koca Balkan Gazetesi Muharrerliğine

19 Şubat 1925

Muhterem Muharrer Bey,

Reis-i Sânimiz Hafız Sadıki Mahmudov Bey vasıtasıyla muhterem Koca Balkan Gazetesi'nin ilk nüshasını kemâl-i memnuniyetle ve mahzûziyyetle aldık. Bulgar ve Türk milletlerinin maârif ve iktisâd vadisinde takarrüb ve ittihâd etmeleri hakkındaki fikr-i ulvî ve asil-âneleri cemiyetimiz nizâm-nâmesinin esâsâtını teşkil eden fikir ve gayenin tamamıyla aynı olması bizi pek ziyâde mesrûr ediyor. Hal böyle olunca cemiyetimizin heyet-i merkezîyesiyle gazetenizin heyet-i tahrîriyesi arasında sıkı bir temassın lazım olması pek tâbî'dir. Bu fikre istinâden gazetenize gönderilecek olan makalât, ihbârât vesairenin mazhar hüsn-i kabûl olacağı ümidiyle mazâhiret tamemizi va'd eyleriz.

Uğurunda toplattığımız maksad ve gayenin muzafferiyyeti demek olan gazetenizin nâil-i muvaffakiyyât olması temenniyyâtıyla ihtirâmât-ı mahsûsamızın kabûlünü rica eyleriz.

Reis: Filip Skolonkov

Kâtib: Doktor Liyovanski

Ek 2: Koca Balkan Gazetesi'nin Osmanlı Türkçesi Kısmının Başlık Klişesi

Ek 3: Koca Balkan Gazetesi'nin Bulgarca Kısmının Başlık Klişesi

Ek 4: Koca Balkan Gazetesi'nin 13ncu sayısı

Ek 5: Türk-Bulgar Cemiyeti'nin Mehmed Ali Tevfik'e Göndermiş Olduğu Mektuba Binaen Verilen Cevap

Reis Efendi;

Türkiye ve Bulgaristan arasındaki münâsebât-ı dost-ânenin te'yîdi maksadıyla teşkil edilen cemiyet tarafından nâmeme gönderilen mektûbu aldım. Türklerle Bulgarlar arasında sıkı bir anlaşma taraftarları içinde çoktan beri ben de varım. Bulgarlar gerçi fazla Slavlaştırılmışlardır. Lâkin onlar unutamazlar ve unutmamalıdır ki her şeyden evvel Türkler gibi Turan ırkındandırlar. Her iki milletin menâfi-i esâsiyyeleri müşterektir ve binâen aleyh her iki millet müşterek düşmanlarla mücadele mecburiyetindedirler. Menfaatlerinin birliği kendilerinin tam bir dostluk dâhilinde yaşamalarını ve umûmî bir itilaf akdetmelerini amirdir. Bu i'tilâfla iktisâdî ve siyasi sahada samimi ve müşterek faaliyetlerini ta'yîn etmelidirler. Asıllarının müşterekliği ve asırlarca devam eden münâsebât hissine asıl vazifenizi kolaylaştırır.

Türkiye Bulgaristan'a karşı hakikî bir muhabbet besler. Bulgaristan Hükümeti Bulgaristan'da yaşayan sadık ve iyi Müslümanlara karşı hayr-hâhî bir siyâset ta'kîb ettiği takdirde bu his-i takviye edilecek ve derin ve değişmez bir samimiyete inkılâb edecektir.

Bu birkaç kelimeden sonra size Türk ve Bulgar Cemiyeti'nin te'sîsini ve tam bir muvaffakiyete mazhâriyetini temenni ettiğimin arzını zâid addederim.

Ta'kîb ettiğiniz asıl maksadlar için en münevver ve en nâfi' bir sûrette neşriyyâta bulunan Koca Balkan Gazetesi'ni devamlı ve canlı alaka ile okuyorum. Reis Efendi emelleriniz büyük bir kısım Türk münevverânın da makasididir. Yüksek hürmetlerimi kabûl lütfunda bulunmanızı rica ederim. Mehmed Ali Tevfik

Ek 6: Mehmet Behçet'in 25nci sayıdaki Muazzez Tamıdıkları adlı yazısı

Bundan beş sene evvel Bulgaristan'a Yunan süngüsü ve kurşunuyla yaralanmış bir vücûdla gelmiş ve beş senelik muzdarip hayatın müşfik kullarınız arasında geçirmiş hassas bir mefkûreci sıfatıyla aranızdan ayrılmaya karar vermiş bulunuyorum. Kendim için pek mesâib olan bu kararı verirken hissettiğim azâb ve ızdırâbın şiddetini ben bilirim.

Türkiye'de İran'da ve Bulgaristan'da mücadele içinde geçen on dört senelik siyâsî hayatıma nihâyet vermekliğimin başlıca sebebi istirâhâtına olan ihtiyacım ve altı yaşındaki kız yeğenimi okutturmak ve terbiye etmek hususundaki mecbûriyetimdir.

Hayatımı Bulgaristan'ın müsâid bir köşesinde unutulmuş bir mürebbî ve muallim sıfatıyla geçirecek ve milletimin saâdet-i dâimesine dua edeceğim.

Milletime layıkıyla hizmet edemedimse de hizmet etmek isteyenlere rehber olmağa çalıştım. Muhtelif zamanlarda ma'rûz kaldığım işkenceli ta'kibât önünde bu kadardan daha ileriye varmanın da imkânı yoktu. Zaman ve muhitin tecelliyâtı bana Fuzulî'nin lisân-ı muciziyle, dost bi-pervâ, felek bir rahim, devran bir sükûn.. mısranı tekrar ettirecek halde idi.

Bundan sonraki mesâîyi ma'nevî evladım ve talebem Mustafa Sungur Beyle onun kıymetli mesâî arkadaşlarına ve bugüne kadar hakkında daima teveccüh-kâr lisânlar kullanmış olan muazzez meslektaşlara bırakıyorum.

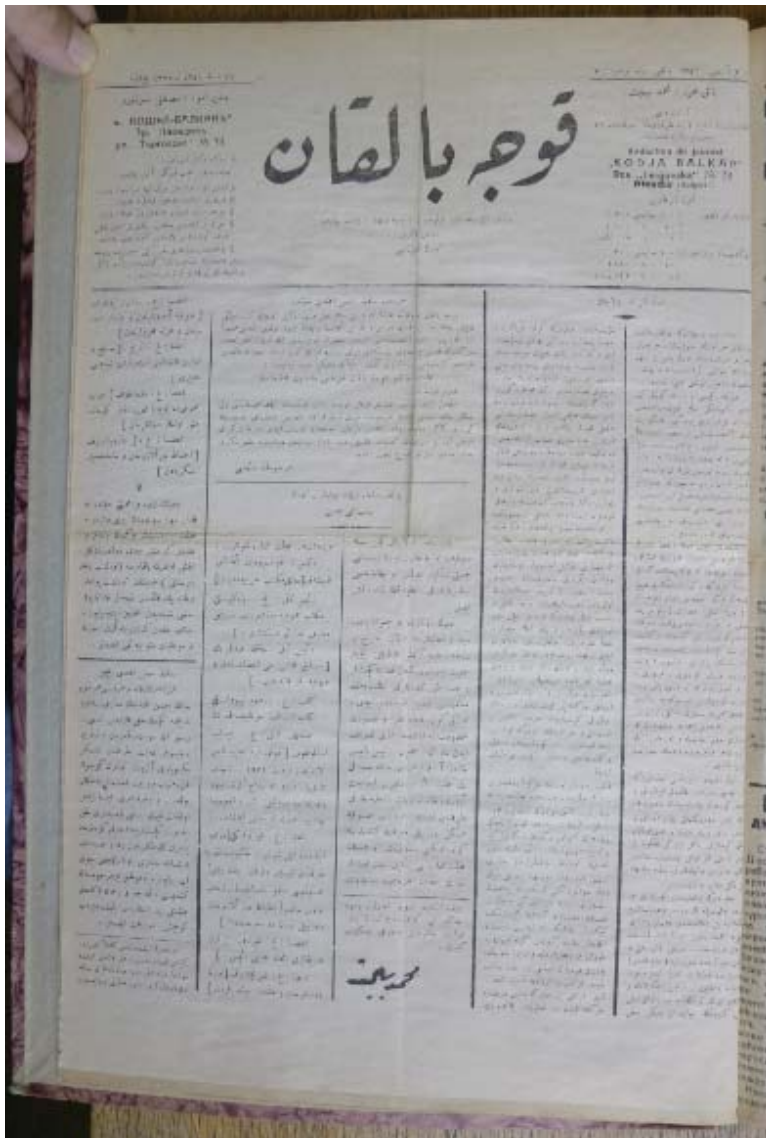
Bulgaristan Türklerinin mukadderâtı daha geçen sene tamamıyla ta'yîn etmiş bulunduğundan idâme-i mesâî ve mücâdelâtıma esasen ihtiyaç da kalmamıştır.

Bulgaristan'daki gazeteciliğimin ilk gününe ayak başlamıştım. Son gününü de buna yakın bir halde kapıyorum. Memnun olduğum bir noktada bir zamanlar bana sen Trakya'dan kaçak geldin, yine kaçacaksın diyenlerin benden evvel kaçmış olduklarını görmekliğim ve yine bana sen satılıksın diyenlerin satılmış olduklarını gördükten sonra terk-i vazife etmiş bulunmaklığımdır.

Son söz olmak üzere beni sevenlerin cümlesine arz-ı vedâ' ve istihlâl-ı hukuk ediyorum.

Ek 7: Koca Balkan Gazetesi'nin Bulgarca yayınlanan kısmı

Ek 8: Koca Balkan Gazetesi'nin Osmanlı Türkçesi ile yayınlanan kısmı